

ПИСЬМЕННИЦЯ, ЯКА НАВЧАЄ БАЧИТИ ГАРНЕ

Наталя Забіла, київська письменниця, якій минув 73 рік життя, написала досі біля 200 книжок для дітей і дорослих. Вона працює також в галузі художнього перекладу. В газеті "Літературна Україна" поміщено інтерв'ю, що його Н. Забіла дала кореспондентові В'ячеславові Брюховцю.

То велике щастя — виховати кілька наймолодших поколінь. Наші діти нині з такою ж насолодою й цікавістю слухають, а потім і читають вірші Наталі Забіли, як ми самі колись зачаровувались світлими образами, вслухалися в її просту, але таку багатющу, соковиту мову. Якось почув, що моя мала доня проказує до ляльок:

У сороки-білобоки
п'ять малят-сороченят.
хочуть їсти.

Треба всім їм дати лад, —

і замислився над тою не підвладною часу силою, яку має справжня поезія, — хай буде для дорослих вона чи для дітей. Найголовніше — що це Поезія. У чому ж секрет успіху книжок Наталі Забіли?

Можна аналізувати образну й ритмічну систему її віршів і казок, та, гадаю, цього буде недостатньо. Коли я на

закінчення нашої розмови з Наталею Забілою запитав, чи вона нині зустрічається з читачами, письменниця, скрушно зітхнувши, похитала головою:

— Ні, тепер з великими колективами не зустрічаюся. Розумієте, не можу розмовляти з дітьми, коли погано бачу аудиторію. А міняти окуляри важко. Тому спілкування здебільшого домашнє: онуки та правнуки...

І я подумав, що через це зізнання найточніше можна відчутти силу й привабливість поезії нашої дитячої чарівниці — вона завжди прагне бачити конкретну дитину, для якої мовби писано твір, спостерігати за її реакцією, відзначати, що вдалося більше, що — менше.

Але то було вже останнє питання інтерв'ю, а почав я, може, трохи з тривіального, але загалом природного:

— Коли ви вперше відчули потяг до творчості, власне, коли почали писати?

— Почала із самого дитинства, не думаючи про те, для чого і для кого пишу.

Пригадуєте, у книжечці “Веселі друзі” Наталя Львівна розповідала про свій перший власний віршик:

Арифметика
любить Метику,
часто гуляє
та її стрічає.

Тоді їй було чотири роки, і дівчинка ще й не здогадувалась, що таке арифметика, а дитяча фантазія з випадково почутого слова, незвичайного слова, витворила казковий образ — красуня Арифметика, в якій є подруга Метика.

І пізніше, після ще не усвідомлених дитячих спроб, писала ліричні вірші й оповідання, казки. У першій половині двадцятих років почала друкуватися. Чимало того-часних ліричних поезій було звернено до маленького сина або присвячено йому. Отож спочатку з’явилися вірші про дітей, а згодом — і для дітей.

Закінчивши гімназію, з сімнадцяти років жила на селі, вчителювала. З малюками довелось дуже багато спілку-

ватися, стежити за їхнім розвитком, ну й “керувати” тим розвитком. І мене надзвичайно зацікавила дитяча психологія, те, як малята розуміють, сприймають літературу, і поезію зокрема.

— І як же вони сприймають поезію в найменшому віці?

— Дошкільнята ще не розуміють поезії як такої. Вони, найчастіше, схоплюють саму ритмічну організацію вірша. Домінує при сприйнятті звучання. Як те бачимо й у народних колискових піснях, у приспівках. Головне тут — милозвучність, мелодійність. Письменникові ж треба, скориставшись цією особливістю дитячої психології, у високохудожню форму вкласти якнайглибший зміст. Діти такі твори сприймають абсолютно органічно і з великою користю для себе.

— Наскільки допомагає в цьому художнє оформлення книжки? І як ви взагалі працюєте з художниками?

— Художнє оформлення, безумовно, має поширювати й поглиблювати основне завдання дитячої книжки — бу-

ти засобом пізнання дійсності. Саме через це ілюстрації в дитячому виданні повинні бути — при високій художній майстерності виконання — зрозумілими, змістовними, деталізувати, пояснювати те, про що розповідає книжка, а не бути в ній лише декоративною прикрасою. На жаль, саме так частенько трапляється, коли художник, захоплений якимись модерністичними віяннями або що, забуває про юного читача і про свій обов'язок — бути його вихователем.

Мені доводилося працювати з багатьма видатними українськими художниками — майстрами оформлення дитячої книжки, знаходити в них своїх однодумців і доставати величезне задоволення від такої творчої співпраці, співдружності.

— А чи відбуваються, на вашу думку, якісь зміни в психології дитини, в сприйнятті нею світу і літератури? В одній із розмов дитячих письменників, проведений “Літературною Україною”, навіть висловлювалася думка, що такі образи, як Баба Яга, Змій Горинич та інші,

“сучасним дітям незрозумілі й малоцікаві”. Наголошувалося на потребі шукати нових героїв.

— Діти ніколи не вірили в реальність Баби Яги чи Змія Горинича. Ці казкові образи уособлювали для них якісь певні поняття — зло, несправедливість... Образи ці живуть і навряд чи скоро “відійдуть”.

А щодо швидкого розвитку малюків, так званої акселерації, то це річ цілком природна і зрозуміла. Сьогодні діти знають багато чого, про що їхні однолітки раніше не мали ніякого уявлення.

Книжка в сучасній сім'ї — явище звичайне. Отож дитина швидше вчиться читати. Та й радіо, телебачення сприяють її прискореному розвитку. Так що, думаю, змінилася не психологія дитини, а умови її життя.

— А як ви взагалі ставитеся до проблеми раннього читання дітьми?

— Чим раніше людина починає читати, тим краще. Не можна тільки примушувати. А коли є бажання, то це прекрасно.

Я сама навчилася читати в чотири роки. У вісім знала вже всього Майн Ріда. Вершник без голови був улюбленим персонажем. А в дев'ять почала читати поважні літературні твори, часом, звичайно, і не все розуміючи в творах. Але мені подобалося читання, і від того, без сумніву, була певна користь.

— Ви пишете як для дітей, так і для дорослих. У чому ж, на вашу думку, основна відмінність дитячої літератури від “дорослої”?

— Питання про так звану специфіку дитячої літератури не раз ставало предметом гарячих дискусій. Є прихильники точки зору, за якою, мовляв, взагалі ніякої специфіки не існує. Але, гадаю, це не так. Та й немає “суцільної” дитячої літератури. Є твори для кожної вікової категорії читачів (правда, не тільки від календарного віку залежить розвиток — на ньому відбивається інтелектуальне, моральне обличчя людини, оточення, в якому виховується маля). Отже, і специфіка — відповідно до запитів конкретного читача.

З дітьми треба розмовляти так, щоб їм було і цікаво, і зрозуміло. Я ось тільки-но прочитала рукопис одного молодого письменника. Цікавий. Але жодна дитина його не сприйме. Він її не зацікавить. Щоб зробити твір справді “дитячим”, слід переписати його наново, виклавши цей матеріал дохідливо й захоплююче.

Коли пишеш для наймолодших, треба постійно контролювати себе — для кого мовиш? І не завжди покладатися на емоційний виклад. такий, що буде зрозумілий лише дорослому.

Ще один з наріжних камнів мого розуміння специфіки дитячої літератури. Гадаю, малюкам не можна всього розповідати, особливо — страшного, важкого, безнадійного. Щоб не калічити їхньої психіки.

— Але, мабуть, література має якимось і “загартувувати” дитину? В житті ж воно всяк буває.

— Щоб людина могла боротися за щось гарне, вона повинна насамперед уявляти, бачити гарне — хоч у зародку. Шевченко у найтяжчих

умовах царської солдатчини написав свій прекрасний вірш “Садок вишневий коло хати...”, де немає жодного слова про тяжкий підневільний труд кріпаків, про жорстокість і визиск, про глум над людом. Шевченко показав тоді саме те, за що треба боротися і за що він боровся.

Я вважаю, до речі, що більшість народних казок треба давати дітям у літературному опрацюванні. В кожній казці загалом перемагає добро і правда, але нерідко зло знищується надзвичайно жорстоко, і саме руками добрих персонажів. Так не можна подавати це дітям. І я завжди в своїх переспівах за фольклорними мотивами дотримуюсь цього принципу.

От хоча б у канву казки “Чарівна хустинка” поклала відомий сюжет про злу жінку та двох дівчаток: рідну дочку й нерідну. Показала, яке то життя бідній сиротині. Але в кінці, коли треба було покарати зло, я не руками позитивних персонажів виконала ту кару, а завершила казку так:

І така їх заздрість жерла,
Що вони від люті вмерли.
Тож недобре бути злим —
І дорослим, і малим!

Думаю, що це прийнятніше для дитячої психології, коли мати на оці виховну мету.

— Чи відчували ви літературні впливи, і як це позначалося на вашій роботі?

— Мені ще в двадцяті роки дуже подобалися поезії для дітей Олександра Олеся. Особливо його віршовані оповіданнячка. Я побачила, що дітям можна писати не тільки віршики про природу, а й сюжетні твори, розповідати про якісь події.

— Як, на вашу думку, треба працювати з обдарованими молодими письменниками, що пишуть для дітей?

— На жаль, дуже мало сьогодні нових цікавих імен у дитячій літературі. Думаю, в цьому провина й нашої Спілки, яка мало заохочує молодих, що пробують писати для малят. А загальний рівень майстерності наших юних колег відчутно вищий, ніж мали ми свого часу.

Дуже добре, що президія правління СПУ плянує ряд

корисних і правильних заходів у цій справі. Мені ж хотілося б підкреслити три моменти: по-перше, з молодими треба працювати. Старші письменники повинні допомагати обдарованим початківцям, передавати їм свій досвід, свої знання.

По-друге, їх треба друкувати. Коли молодий автор бачить свій твір надрукованим, це не тільки заохочує його до дальшої роботи, а й посилює в ньому почуття відповідальності, прагнення працювати краще, підвищувати свою майстерність.

І, нарешті, третє: молодих треба приймати до Спілки письменників, не чекаючи,

поки вони стануть клясиками. А якщо когось не приймають, то такому авторові треба обов'язково чітко й переконливо пояснити — чому саме його не прийняли.

Я повертався вечірніми вулицями додому. Напливали на пам'ять подробиці розмови. А тільки-но прочинив двері, моя доня прохально звернулася:

— Тату, прочитай цю книжечку.

У руках у неї була "Стояла собі хатка" Наталі Забіли... Випадковий, звісно, збіг. Та чи випадковий?..

Бесіду вів

Вячеслав Брюховецький

*

— Це правда, що одружені живуть довше, як неодружені?

— Ні. Це їм життя здається довшим.

*

— Дорога Валентино Миколаївно, ви з чоловіком обов'язково повинні побувати в нас! Ми вам стільки вже набридали, а ви нам жодного разу.

*

Море належить тому, хто сидить на його березі.

Люїс Дудик, поет

*

Ми хвилюємось, коли хтось вп'ялить у нас свій зір, але й непокоїмось, як нас не помічають.

Лестер Б. Пірсон, кол. канад. прам'єр-міністер